

НАВЧАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ” В МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

В. Г. Черкасов, І. В. Дзевульська, І. О. Тимошенко, О. І. Ковальчук
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ

EDUCATIONAL COMPLEX FOR THE STUDY OF HUMAN ANATOMY DISCIPLINE AT THE MEDICAL UNIVERSITIES

V. H. Cherkasov, I. V. Dzevulska, I. O. Tymoshenko, O. I. Kovalchuk
National Medical University by O. O. Bohomolets, Kyiv

З огляду на значний прогрес у розвитку медицини за сучасних інтенсивних соціально-економічних змін, необхідність у формуванні професійно орієнтованих знань лікарів різного профілю, підвищення вимог до професійних навичок фахівців, є очевидною необхідністю оптимізації існуючих і розробка нових методів та засобів навчання. Застосування в навчанні інноваційних програм дозволить здобути освіту світового рівня, стати конкурентоспроможним фахівцем, мати можливість вибору роботи у будь-якій країні. Поліпшення якості освіти є необхідною умовою формування інформаційного суспільства. У зв'язку з модернізацією медичної освіти здійснюється перехід до нових стандартів, програм і підручників.

In modern intensive socio-economic changes, fast updates in education and skills requirements is an evident necessity for professionals who need to optimize existing and develop new training programs of medical staff. Use of innovative teaching training will get world class education to become competitive specialists provide every citizen of modern medical care and be able to choose work in any country. Improving the quality of education is a prerequisite for the Information Society. In connection with the modernization of medical education in the transition to the new standards, programs and textbooks.

Вступ. Сучасне суспільство потребує нової системи освіти, яка формує серед осіб, які навчаються, здатності до проєктивної детермінації майбутнього, відповідальності за нього, віри в себе та свої професійні здібності. З огляду на сучасні соціальні умови в Україні потрібно на перший план висувати питання підвищення якості професійної підготовки майбутніх медиків, формування в них зацікавленості у здобутті професії та прагнення самовдосконалення. Постає низка важливих завдань щодо медичної підготовки, впровадження особистісно орієнтованого підходу. Основні завдання, що виникають у процесі організації навчального процесу: формування у студентів мотивації досягнення у навчальній діяльності; вироблення переконань, які спрямовують людину не на механічне виконання своїх “професійних” обов’язків, а на шлях служіння суспільству за призначенням, за усвідомленням свого високого обов’язку перед ним; створення методів та засобів навчання, максимально наближених до практики. Майбутній лікар має розуміти, що навчання – це досить склад-

ний процес, у якому взаємодіє багато факторів: не тільки бажання отримати висококваліфіковану освіту, перспективу, а одним з головних – вміння застосовувати отримані під час навчання знання в майбутній професійній діяльності.

Успішне засвоєння матеріалу залежить не тільки від старанності та раціональної праці студентів, їх натхнення до навчання, але й від професійної майстерності викладачів. Компетентність і професіоналізм науково-педагогічних кадрів визначається у вмінні підбирати та раціонально застосовувати сучасні методи навчання на різних етапах підготовки спеціалістів. Загальновідомо, що однією з важливих проблем дидактики є проблема методів навчання. В залежності від її вирішення знаходиться сам навчальний процес, діяльність викладачів і студентів, відповідно, і результат навчання у вищій школі в цілому. Це вимагає від сучасних викладачів професіоналізму у використанні інноваційних методів навчання та орієнтації на формування у кожного студента професійних навичок та мотивацій [4].

Загальновідомо, що абеткою медицини, безумовно, є анатомія. Важливо розуміти, що анатомія людини глибоко інтегрована в інші дисципліни, без знання якої неможливе розуміння процесів, які відбуваються в організмі людини. Тому системний опис стану і топографічних взаємовідносин частин і органів тіла з урахуванням їх вікових, статевих і індивідуальних особливостей стає основою теоретичної і практичної медицини.

Важливо розуміти, що в наш час постійно удосконалюються методи відображення внутрішніх органів людини: ультразвукового дослідження (УЗД), комп'ютерної томографії (КТ), магнітно-резонансної томографії (МРТ). Також при широкому спектрі захворювань підвищують вимоги до лікарів різного профілю щодо досконалого знання деталей будови тіла людини в нормі, топографії органів, вміння описувати зображення зрізів. Розширення можливостей вивчення прижиттєвої анатомії (високотехнологічні методи просторової візуалізації та розвиток малоінвазивної хірургії) вимагає від майбутнього лікаря знання великої кількості анатомічних термінів [2].

Звичайно можна дотримуватися стандартів та протоколу, але це безсумнівно вплине на підготовку майбутніх фахівців і не може розглядатися як глибокий підхід до навчання. І головною метою для фахівців у навчанні студентів вищих медичних навчальних закладів дисципліни “Анатомія людини” є створення навчального комплексу. Сучасним виразом інтеграції змісту і форми навчання анатомії є ресурсний центр. У проектуванні ресурсного центру анатомії можна взяти до уваги принципи трьох навчальних моделей: традиційної, проблемно-орієнтованої і системно-орієнтованої [3]. Модуль ресурсного центру визначається як набір матеріалів, що містяться в навчальній аудиторії, і вирішує певні інтегровані цілі. Кожен модуль зосереджується на темі конкретної системи, пояснює різні концепції. Ці модулі мають ключовий вплив на ресурсний центр і є ідеальними для викладачів і тих, хто займається самостійним навчанням [5]. Тому не викликає сумніву парадигма про те, що змістова складова анатомії повинна базуватися на єдиному національному підручнику.

Система оцінювання в ресурсному центрі анатомії – стандартизована, безперервна і суворая, залучає усі навчальні програми й умови, які доступні в центрі. Оцінювання має фундаментальне значення для навчання і повинно мотивувати студентів та дати їм відчуття досягнення в кінці періоду навчання; забезпечити відбір сильних і слабких студентів [3].

Основна частина. Анатомічне мислення є основою медичного мислення, до якого долучають студента з першого курсу навчання. У навчальному процесі використовуються дидактичний, інформаційний, ілюстративний, проблемно-пошуковий і самостійний методи навчання.

Навчальна дисципліна “Анатомія людини” є специфічною дисципліною, яка потребує не лише теоретичного “заучування” матеріалу, а й постійного підкріплення його практичними навичками, використовуючи при цьому великий арсенал наочних матеріалів (анатомічних атласів, анатомічних макетів, просторово-векторних моделей, тематичних плакатів, електронних презентацій, відеофільмів). Теоретична частина складається з усного розгляду матеріалу згідно з тематичними планами, а практична – з опису, демонстрації препаратів, опрацювання практичних навичок, розгляду тестових та ситуаційних задач.

Викладання анатомії людини проводиться з обов'язковим використанням національного підручника, за усталеною навчальною програмою на основі мотивованого навчання з формуванням переліку знань і умінь за фахом. Саме тому вихід у світ великого за обсягом сучасного матеріалу, базового за змістом тритомного підручника “Анатомія людини” за редакцією А. С. Головацького та В. Г. Черкасова, який відповідає законодавчим вимогам та затверджений Міністерством освіти і науки України як єдиний національний підручник, є визначною подією у вітчизняній морфології [1].

Навчальний матеріал у підручнику має чітке методичне спрямування, що враховує розширення обсягу позааудиторної підготовки та підвищення ролі самостійної роботи студента. При цьому матеріал підручника подається за модульним принципом відповідно до трансферної системи організації навчального процесу.

Дані підручники виходять з доопрацюванням (у 2013 році вийшло з друку третє доопрацьоване видання першого тому, у 2015 році вийшло з друку друге доопрацьоване видання другого тому), що є наслідком поповнення багажу сучасних, клінічно орієнтованих, анатомічних знань. Викладання матеріалу зрозуміле й доступне для студентів, його наукова та практична цінність вдало підкреслена у кожному розділі. Повнота викладання і доступність поданої інформації, не менш важлива також її послідовність [1, 3].

Восьмирічний досвід повсякденного використання підручника “Анатомія людини”, який рекомен-

дований Міністерством освіти і науки України та Міністерством охорони здоров'я України як підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації, дозволяє зробити висновок, що навчальне видання містить систематизований і доступно поданий детальний матеріал з анатомії людини [3].

Обов'язкова складова методичного забезпечення кафедри анатомії людини – наявність посібника з тестовими завданнями ліцензійного інтегрованого іспиту “Крок-1” з інформаційного банку та електронних буклетів, створених науково-педагогічними працівниками кафедри, які відповідають вимогам валідності та надійності, анатомічна термінологія та посібники для контролю самостійної роботи студентів. На сайті з анатомії людини “АНАТОМ” (www.anatom.in.ua) студенти мають можливість отримувати більш чітку інформацію з дисципліни та в онлайн-режимі проходити тренування у вигляді тестових завдань на знання тем проміжного та підсумкового контролів [3].

Висновки. Основне завдання даного навчального комплексу, який відповідає змісту навчальної дисципліни “Анатомія людини”, полягає в органічному поєднанні знань особливостей будови, топографії органів з їх функцією, поєднанні базової теоретичної підготовки майбутнього лікаря з контролем практичних навичок, узагальнюючих питань та тестових завдань “Крок-1”. Потенційна клінічна ситуація, яка відтворена у тестових завданнях, активна самостійна та індивідуальна робота, оволодіння клінічною мовою, оцінює здатність студента використати отримані фундаментальні знання з анатомії людини для інтерпретації “умовної” клінічної ситуації не тільки під час поточного контролю якості освіти, контролю рівня підготовки студентів на залікових кредитах, кінцевого рівня підготовки кожного студента під час модульного контролю на кафедрі анатомії людини, але і при інтерпретації конкретної клінічної ситуації в процесі подальшого вивчення клінічних дисциплін і в майбутній професійній діяльності. Навчальний комплекс є підґрунтям для засвоєння клінічних дисциплін та прикладного значення анатомії, дає змогу ширше показати і глибше розкрити сучасні досягнення анатомічної науки.

Міжкафедральна інтеграція в медичних університетах, застосування нових методів викладання,

що відповідають сьогоденним науковим досягненням, дбайливе збереження та удосконалення традиційних методів, створення умов для активного, максимально наближеного до практики проблемно-орієнтовного навчання – найкраща можливість формувати уміння застосовувати знання фундаментальної науки в процесі подальшого вивчення усіх клінічних дисциплін і в майбутній професійній діяльності [6, 7].

Можна розраховувати, що вдосконалення теорії і практики дидактичного моделювання оптимального змісту та основних компонентів навчання на основі технологізації відбору навчального матеріалу навчального комплексу сприятиме формуванню у студентів теоретичного базису діагностики, лікування та профілактики захворювань людини.

Діяльність викладача медичного університету та його педагогічні технології мають забезпечити становлення перш за все професійно компетентного, успішного, цілеспрямованого спеціаліста. Виховати висококваліфіковану особистість може лише творчий викладач, тобто педагог, здатний до самоорганізації та самовдосконалення. Потрібно зрозуміти, що нову людину може виховати лише нова людина, тобто педагог, який осягає, що необхідність змін у методах навчання назріла давно. Це пов'язано перш за все з тим, що сучасні студенти – учасники нового, інформаційного суспільства, для якого характерні динамізм, рухливість, мінливість.

Інтегрований підхід до вивчення дисципліни “Анатомія людини”, як цілісного педагогічного процесу, дозволяє підготувати спеціаліста широкого профілю, активну творчу особистість, здатну залучати свої знання та навички в різних соціальних та професійних умовах.

Таким чином, використання навчального комплексу для навчання вважається актуальним, оскільки на основі інтеграції різних технологій, засобів, форм та методів навчання можливе досягнення поставленої цілі – формування комплексної готовності до професійної діяльності лікаря. Подібний підхід забезпечує стандартизацію та уніфікацію викладання, без накладання стереотипної формальності навчального процесу. Залучення навчального комплексу допомагає втілювати індивідуальні прийоми викладача по полегшенню вивчення складних анатомічних компонентів та розкриття суті тем.

Список літератури

1. Анатомія людини : в 3 т. : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. С. Головацький, В. Г. Черкасов, М. Р. Сапін [та ін.]. – 3-тє вид., доопрацьоване. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 1200 с. Рекомендовано МОН та МОЗ України.
2. Pallab K. Ganguly. Open Access Teaching and Learning of Anatomy in the 21st Century: Direction and the Strategies. *The Open Medical Education Journal*. – 2010. – Vol. 3. – P. 5–10.
3. Тритомний національний підручник з анатомії людини для студентів та фахівців: досвід восьмирічного використання студентами / І. О. Тимошенко, С. А. Павловський, В. Л. Гончаров [та ін.] // Український науково-медичний молодіжний журнал. – 2014. – № 3 (82). – С. 27–30.
4. Сучасна організація педагогічного процесу на кафедрі анатомії людини / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, І. В. Дзевульська [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Медицина”. – 2011. – Вип. 2 (41). – С. 365–369.
5. Students’ use of anatomy modules in problem-based medical education at McMaster University / C. L. Zehr, R. G. Butler, R. J. Richardson // *Acad. Med.* – 1996. – Vol. 71. – P. 1015–1017.
6. Дзевульська І. В. Клінічне направлення викладання анатомії людини / І. В. Дзевульська, О. І. Ковальчук, О. В. Маліков // Вітчизняна та світова медицина в умовах сучасності : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 18–19 січня 2013 р. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 15–18.
7. Історико-гносеологічне підґрунтя формування клінічної направленості анатомії / В. Г. Черкасов, І. В. Дзевульська, О. І. Ковальчук [та ін.] // *Експериментальна та клінічна медицина*. – 2014. – № 2. – Т. 3. – С. 33–36.

Отримано 19.05.15